

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava 2015. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud. Za sve dodatne informacije pročitajte ceo tekst obaveštenja o autorskom pravu na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe Cour européenne des droits de l'homme, 2015. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

PRVO ODELJENJE

PREDMET NAZARENKO PROTIV RUSIJE

(Predstavka br. 39438/13)

PRESUDA

STRAZBUR

16. jul 2015.

PRAVNOSNAŽNO

16. oktobar 2015.

*Ova presuda je postala pravnosnažna saglasno članu 44. stav 2. Konvencije.
Moguće su redaktorske promene.*

U predmetu Nazarenko protiv Rusije,

Evropski sud za ljudska prava (Prvo odeljenje) zasedajući u veću u čijem su sastavu:

Isabelle Berro (Izabel Bero), *predsednica*,

Elisabeth Steiner (Elizabet Štajner),

Khanlar Hajiyeu (Hanlar Hadžijev),

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque (Julija Lafrank),

Ksenija Turković,

Dmitry Dedov (Dmitrij Dedov), *sudije*,

i Søren Nielsen (Seren Nilsen), *sekretar Odeljenja*,

Posle većanja na zatvorenoj sednici 23. juna 2015,

Donosi sledeću presudu, usvojenu istog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na temelju predstavke (br. 39438/13) koju je protiv Ruske Federacije, pozivajući se na član 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija), Evropskom sudu podneo državljani Rusije Anatolij Sergejevič Nazarenko (u daljem tekstu: podnosilac predstavke), 15. maja 2013.

2. Rusku državu (u daljem tekstu: Država) zastupao je g. G. Matyushkin (Matjuškin), predstavnik Ruske Federacije pri Evropskom sudu za ljudska prava.

3. Podnosilac predstavke je pre svega tvrdio da ga je to što je bio lišen roditeljskih prava lišilo prava na kontakt s kćerkom ili na to da pokrene parnicu u odbranu njenih prava, kao i da nije bio obavešten o datumu održavanja žalbenog ročišta.

4. Državi su 15. oktobra 2013. prenete gore navedene pritužbe, dok je ostatak predstavke proglašen neprihvatljivim. Takođe je odlučeno da se u ovom predmetu primeni Pravilo 41. Poslovnika Suda i da se da prednost ovoj predstavci.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnosilac predstavke je rođen 1965. godine i živi u Ulan-Udeu.

6. Godine 2007. supruga podnosioca predstavke N. rodila je ćerku A.

7. Godine 2010. podnosilac predstavke i N. su se razveli.

8. Služba za brigu o deci i starateljstvo (u daljem tekstu: služba za brigu o deci) u Oktjabrskom okrugu 18. januara 2011. na sledeći način je odredila kako će se odvijati starateljstvo nad devojčicom A: parne sedmice provodiće s podnosiocem predstavke, a neparne sa svojom majkom N. U januaru, junu, julu i avgustu A. treba da živi s podnosiocem predstavke po jednu nedelju mesečno, s tim da će on sam izabrati tu nedelju.

A. Događaji koji su prethodili ukidanju roditeljskih prava

9. Podnosilac predstavke je 22. marta 2011. otkrio nekoliko modrica na telu A. Pošto je posumnjao da je devojčicu istukao i seksualno zlostavljao novi partner N., on je odbio da vrati A. svojoj bivšoj supruzi N.

10. Tokom cele naredne godine devojčica A. je živela s podnosiocem predstavke i sa svojom bakom, majkom podnosioca predstavke. U nekoliko navrata podnosilac predstavke je dozvolio N. da poseti A. u njegovom prisustvu.

11. Podnosilac predstavke se 25. marta 2011. požalio policiji i Istražnom komitetu Oktjabrskog okruga da je njegovu ćerku A. istukao i seksualno zlostavljao partner njegove bivše supruge N. Istražni komitet je započeo predistražne radnje.

12. I podnosilac predstavke i njegova bivša supruga N. zatražili su od okružnog suda Oktjabrskog okruga u Ulan-Udeu da donese rešenje po kome će devojčica ubuduće imati stalni boravak kod njega, odnosno kod nje.

13. Jedan istražitelj je, uz pomoć psihologa, u okviru predistražnih radnji saslušao A. 25. aprila 2011. A. je izjavila da želi da živi s podnosiocem predstavke zato što se on lepo ophodi prema njoj, dok se njena majka i majčin novi partner loše ophode prema njoj. Istražitelj ju je, uz pomoć psihologa, ponovo ispitaio 27. juna i 3. avgusta i ona je u oba iskaza potvrdila svoje pređašnje izjave.

14. Okružni sud Oktjabrskog okruga je 19. maja 2011. prihvatio zahtev N. da se donese rešenje o boravku A. kod nje i odbacio je sličan zahtev podnosioca predstavke. Okružni sud je ustanovio da su oba roditelja do tada imala podjednak udeo u vaspitanju devojčice A. Oboje raspolazu dovoljnim finansijskim sredstvima i uslovi u kojima žive su podjednako zadovoljavajući. Međutim, s obzirom na uzrast i pol deteta, za dete je pogodnije da ga odgaja majka. Dete mlađe od 12 godina može se od majke odvojiti samo u izuzetnim okolnostima. U ovom slučaju nisu utvrđene takve izuzetne okolnosti. N. je zaposlena i ostvaruje dovoljan prihod. Nema dokaza da je zanemarivala ili fizički zlostavljala dete. Modrice na telu A. mogle su nastati i usled pada ili u igri i njihovo postojanje nije dovoljan dokaz za zlostavljanje deteta. Krivična istraga povodom navoda o zlostavljanju i dalje je u toku. Psiholog veštak koga je odredio sud utvrdio je da je A. emotivno bliža ocu i babi po ocu nego svojoj majci, ali se taj nalaz ne može uzeti u obzir s obzirom na to da nisu utvrđeni činjenični dokazi o

tome da ju je majka maltretirala. Stoga je u najboljem interesu A. da živi s majkom.

15. Služba za brigu o deci je 20. maja 2011. konstatovala da A. želi da živi sa ocem. Kada je izvršena inspekcija stana podnosioca predstavke, utvrđeno je da je podnosilac predstavke stvorio sve uslove za normalan razvoj A. Zato je služba za brigu o deci zaključila da A. treba da živi s podnosiocem predstavke.

16. Vrhovni sud Republike Burjatije je 22. juna 2011. u žalbenom postupku potvrdio presudu od 19. maja 2011. Vrhovni sud je utvrdio da je okružni sud, kršeći zakonom propisani postupak, propustio da uzme u obzir zaključke i mišljenje organa nadležnog za brigu o deci. Time je okružni sud počinio težak procesni prekršaj. Međutim, s obzirom na to da je mišljenje organa za brigu o deci bilo savetodavno, a ne obavezno za sud, propust da se to mišljenje uzme u obzir ne nalaže reviziju presude, koja je u suštini korektna.

17. Okružni istražni komitet Oktjabrskog okruga je 30. juna 2011. otvorio krivičnu istragu povodom navodnog fizičkog i seksualnog zlostavljanja A.

18. Pošto je podnosilac predstavke nastavio da zadržava A. u svome domu, N. se obratila okružnom sudu Oktjabrskog okruga tražeći da izda privremenu meru, odnosno rešenje kojim će naložiti podnosiocu predstavke da joj vrati A.

19. Okružni sud Oktjabrskog okruga je 29. novembra 2011. prihvatio zahtev N. Okružni sud je ustanovio da je podnosilac predstavke odbio da se povinuje presudi od 19. maja 2011, koja je potvrđena u žalbenom postupku. Okružni sud je naložio da, saglasno toj presudi, podnosilac predstavke mora da vrati A. svojoj bivšoj supruzi N. Vrhovni sud Republike Burjatije je 30. januara 2012. potvrdio tu presudu u žalbenom postupku.

20. Neodređenog datuma podnosilac predstavke se drugi put obratio okružnom sudu Oktjabrskog okruga tražeći da izda rešenje kojim će naložiti da A. ima stalni boravak u njegovom domu, i u isto vreme je zatražio da roditeljska prava njegove bivše supruge N. budu ograničena.

21. Okružni sud Oktjabrskog okruga je 23. januara 2012. odbacio njegov zahtev i potvrdio svoje prethodno rešenje po kome A. treba da živi s majkom, navodeći kao obrazloženje iste razloge koji su bili navedeni u presudi od 19. maja 2011. Sud je ustanovio da nema razloga za ograničenje roditeljskih prava N. nad A. Vrhovni sud Republike Burjatije je 2. aprila 2012. potvrdio tu presudu u žalbenom postupku.

22. N. je 13. marta 2012. otela A. od podnosioca predstavke. Od tada sprečava podnosioca predstavke da vidi svoju ćerku.

23. Istražitelj je uz pomoć psihologa ponovo ispitivao A. 20. marta 2012. Ona je kazala da joj se dopada da živi s majkom i da majka prema njoj lepo postupa.

24. Kolegijum psihologa koji je u okviru krivičnog postupka odredio istražitelj ispitao je A. 23. aprila 2012. Ustanovili su da A. ne pati ni od kakvog oblika mentalne zaostalosti ili poremećaja. Međutim, zbog njenog uzrasta, nivoa razvoja i podložnosti spoljnim uticajima, ona ne može dati pouzdano svedočenje o svojim odnosima s majkom, ocem ili novim partnerom njene majke.

25. Okružni istražni komitet Oktjabrskog okruga je 30. aprila 2013. obustavio krivični postupak, ustanovivši da nema dokaza o fizičkom ili seksualnom zlostavljanju. Modrice su mogle biti izazvane padom. Po mišljenju veštaka, izjave A. o tome da se partner njene majke ružno ponašao prema njoj nisu bile pouzdane. Svedoci nisu mogli da iznesu nijedan podatak koji bi potvrdio navode podnosioca predstavke o zlostavljanju deteta.

B. Lišenje roditeljskih prava i potonji događaji

26. Podnosilac predstavke je treći put uložio žalbu Okružnom sudu Oktjabrskog okruga tražeći da se njegov dom odredi kao mesto boravka za A. On je takođe zatražio da N. bude lišena roditeljskih prava u odnosu na A.

27. Dok je navedeni postupak bio u toku, N. je uložila prigovor okružnom sudu Oktjabrskog okruga osporavajući očinstvo podnosioca predstavke nad A. i zatraživši da njegovo ime bude izbrisano kao ime oca iz matične knjige rođenih, kao i da prezime i patronim (ime oca) A. budu izmenjeni.

28. Testom očinstva pomoću analize DNK 23. jula 2012. ustanovljeno je da podnosilac predstavke nije biološki otac A.

29. Okružni sud Oktjabrskog okruga je 18. septembra 2012. prihvatio zahteve N. Okružni sud je ustanovio da podnosilac predstavke nije biološki otac devojčice A. i lišio ga je roditeljskih prava u odnosu na nju. Sud je naložio da ime podnosioca predstavke bude izbrisano iz matične knjige rođenih u kome je njegovo ime ranije bilo navedeno kao ime oca devojčice i da se prezime i srednje ime po ocu (patronim) A. promene tako da se prekine svaka veza s podnosiocem predstavke. Vrhovni sud Republike Burjatije je 19. novembra 2012. potvrdio tu presudu u žalbenom postupku.

30. Okružni su Oktjabrskog okruga je 16. januara 2013. obustavio postupak po zahtevu podnosioca predstavke da se njegov dom odredi kao mesto boravka za A. i po njegovom zahtevu da se njegova bivša supruga N. liši roditeljskih prava u odnosu na A. Okružni sud je ustanovio da podnosilac predstavke nije biološki otac devojčice A., pa stoga, saglasno unutrašnjem pravu, nema procesnu legitimaciju da vodi građanskopravni postupak u pogledu roditeljskih prava nad A., niti u pogledu njenog mesta boravka. Podnosilac predstavke nije prisustvovao sednici suda zbog bolesti.

31. Vrhovni sud Republike Burjatije je 27. februara 2013. u žalbenom postupku podržao navedenu sudsku odluku. Podnosilac predstavke tvrdi da

nije bio obavešten o datumu sednice suda. Isto tako, nije bio obavešten ni o odluci u žalbenom postupku sve do 12. marta 2013.

32. Jedan sudija Vrhovnog suda Republike Burjatije je 31. maja 2013. odbio da prosledi kasacionu žalbu podnosioca predstavke Kolegijumu Vrhovnog suda na razmatranje pošto je ustanovio da nije bilo bitnih povreda suštinskog ili procesnog prava koje bi mogle uticati na ishod postupka. U rešenju je posebno istaknuto da u spisu predmeta postoji pismo koje je podnosiocu predstavke upućeno 7. februara 2013. i kojim je on obavešten o datumu održavanja žalbenog ročišta. Informacije o žalbenom ročištu objavljene su i na zvaničnom veb-sajtu Vrhovnog suda Republike Burjatije. Podnosilac predstavke je, prema tome, bio propisno informisan o žalbenom postupku.

II. MERODAVNO UNUTRAŠNJE PRAVO

33. Porodični zakonik utvrđuje da roditelji postupaju u ime deteta i štite prava i interese deteta u svim njegovim odnosima s fizičkim ili pravnim licima. Roditelji *ex officio* postupaju kao pravni zastupnici deteta u sudskom postupku (član 64. stav 1).

34. U slučaju razvoda roditelja, aranžman u pogledu stalnog boravka deteta utvrđuje se dogovorom među roditeljima. Ako se takav dogovor ne može postići, sud određuje gde će dete živeti, vodeći računa o najboljim interesima deteta i njegovom mišljenju u toj stvari. Sud pre svega mora uzeti u obzir privrženost deteta svakom od roditelja i braći i sestrama, odnos između deteta i svakog pojedinačnog roditelja, detetov uzrast, moral i druge lične karakteristike roditelja i mogućnost koju svaki roditelj ima za stvaranje uslova za vaspitanje i razvoj deteta (kao što je zaposlenje roditelja, raspored rada, finansijska i porodična situacija itd.) (član 65. stav 3).

35. Roditelj koji ne živi s detetom ima pravo da održava kontakt s detetom i da učestvuje u njegovom vaspitanju i obrazovanju. Roditelj s kojim dete živi nema pravo da sprečava kontakt deteta s drugim roditeljem, osim ako se tim kontaktom podriva psihičko ili fizičko zdravlje ili moralni razvoj deteta (član 66. stav 1).

36. Dete ima pravo da održava kontakt sa svojim roditeljima, babama i dedama, braćom, sestrama i drugim srodnicima. Razvod roditelja, njihovo razdvajanje ili poništenje njihovog braka nemaju nikakav uticaj na prava deteta. Konkretno, u slučaju da roditelji žive odvojeno, dete ima pravo da održava kontakt i s jednim i s drugim roditeljem (član 55. stav 1).

37. Babe i dede, braća, sestre i drugi rođaci imaju pravo da održavaju kontakt s detetom. Ako roditelji, ili jedan roditelj, onemogućavaju bliskim rođacima da viđaju dete, starateljski organ može naložiti da se održava kontakt između deteta i srodnika o kome je reč. Ako se roditelji ne povinuju nalogu starateljskog organa, srodnik o kome je reč ili starateljski organ mogu se obratiti sudu tražeći da on izda nalog za održavanje kontakta s

detetom. Sud mora doneti odluku u najboljem interesu deteta i mora uzeti u obzir mišljenje deteta. Ako se roditelji ne povinuju sudskom nalogu za održavanje kontakta, mogu biti pozvani na odgovornost u skladu sa zakonom (član 67).

38. Sud može lišiti roditelja roditeljskog prava na zahtev drugog roditelja, staratelja, tužioca ili socijalnih službi ako, između ostalog, roditelj zlostavlja dete pribegavajući fizičkom ili psihičkom nasilju ili seksualnom zlostavljanju (članovi 69. i 70. stav 1).

39. Sud može ograničiti roditeljska prava roditelja i oduzeti dete od roditelja u interesu deteta na zahtev bliskog srodnika, socijalnih službi, obrazovnih institucija ili tužioca. Roditeljska prava mogu biti ograničena u slučajevima kada roditelj predstavlja opasnost za dete (član 73).

40. Materinstvo ili očinstvo deteta može pred sudom osporiti lice čije je ime upisano u matičnu knjigu rođenja kao ime majke ili oca deteta, biološka majka ili biološki otac deteta i samo dete kada postane punoletno, staratelj deteta ili, ako je roditelj deteta lišen poslovne sposobnosti, staratelj tog roditelja (član 52. stav 1).

III. MERODAVNO MEĐUNARODNO I UPOREDNO PRAVO

A. Dokumenti Ujedinjenih nacija

41. Član 3. Konvencije o pravima deteta, koju je 1989. godine usvojila Generalna skupština UN, a Rusija ratifikovala 1990, utvrđuje kako sledi:

„1. U svim aktivnostima koje se tiču dece od primarnog značaja su interesi deteta, bez obzira na to da li ih sprovode javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela.

2. Države se obavezuju da detetu obezbede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir i prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dete i preduzimaju u tom cilju sve potrebne zakonodavne i administrativne mere...”

42. Član 9. Konvencije u relevantnom delu utvrđuje kako sledi:

„1. Države-članice obezbeđuju da nijedno dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njegove volje, osim kada nadležni organi na osnovu sudskog uvida odluče, u skladu sa odgovarajućim zakonom i procedurama, da je takvo razdvajanje neophodno i u najboljem interesu deteta. Takva odluka može biti neophodna u određenom slučaju, kao na primer ako roditelji zlostavljaju ili zanemaruju dete ili ako žive odvojeno, pa se mora doneti odluka o mestu stanovanja deteta...

3. Države-članice poštuju pravo deteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi, osim ako je to u suprotnosti s najboljim interesima deteta...”

43. U svom Opštem komentaru br. 14 (2013) o pravu deteta da njegovi najbolji interesi budu uvaženi u svim postupcima (član 3, stav 1), koji je

usvojio 29. maja 2013. (CRC/C/GC/14), Komitet UN za prava deteta posebno ističe sledeće:

„13. Svaka država-članica mora poštovati i sprovesti pravo deteta da njegovi najbolji interesi budu procenjeni i uzeti u obzir kao primarni razlog i dužna je da preduzme sve potrebne, promišljene i konkretne mere za puno ostvarivanje tog prava.

14. Član 3. stav 1. utvrđuje okvir s tri različite vrste obaveza za države-članice:

(a) Obaveza države-članice da obezbedi da najbolji interesi deteta budu *na odgovarajući način integrisani i dosledno primenjeni* u svakom koraku koji preduzme neka javna institucija, posebno u svim merama za sprovođenje, u upravnim i sudskim postupcima koji posredno ili neposredno utiču na decu;

(b) Obaveza države-članice da obezbedi da sve sudske i upravne odluke, kao i sve sektorske politike i zakoni koji se odnose na decu budu takvi da je iz njih očigledno da su najbolji interesi deteta bili prioritarna briga. To obuhvata obavezu da se opiše na koji su način ispitani i procenjeni najbolji interesi deteta, kao i koja im je težina bila pripisana u odlučivanju...

15. Da bi osigurale izvršenje te obaveze, države-članice treba da preduzmu izvestan broj mera za primenu u skladu sa članovima 4. i 42. i članom 44. stav 6. Konvencije, i da na taj način obezbede da najbolji interesi deteta budu prioritarno uzeti u obzir u svim postupcima i koracima koji se preduzimaju, uključujući sledeće:

(a) Preispitivanje i, gde je to potrebno, izmene unutrašnjeg prava i drugih izvora prava kako bi se u njih ugradio član 3. stav 1. i obezbedilo da zahtev za uzimanje u obzir najboljih interesa deteta bude odražen i primenjen u svim domaćim zakonima i podzakonskim aktima, pokrajinskom ili teritorijalnom zakonodavstvu, pravilima prema kojima se upravlja funkcionisanje privatnih ili javnih institucija koje pružaju usluge u vezi s decom ili na neki drugi način svojom aktivnošću utiču na decu, kao i u sudske i upravne postupke na svakom nivou, i kao supstancijalno pravo i kao pravilo postupka...

(c) Uspostavljanje mehanizama i procedura za ulaganje prigovora i žalbi, pozivanje na pravni lek ili traženje pravnog zadovoljenja kako bi se u potpunosti ostvarilo pravo deteta da njegovi najbolji interesi budu na odgovarajući način integrisani i dosledno primenjivani u svim merama za sprovođenje, upravnim i sudskim postupcima koji su relevantni za dete ili na neki način utiču na njega...

29. U parničnim predmetima, dete može braniti svoje interese neposredno ili preko predstavnika, u slučaju utvrđivanja očinstva, zlostavljanja ili zanemarivanja deteta, okupljanja porodice, smeštaja itd. Na dete može uticati suđenje, na primer u postupku koji se odnosi na usvajanje ili razvod, odluke u vezi sa starateljstvom, stalnim boravkom, kontaktima ili drugim pitanjima koji imaju veliki značaj za život i razvoj deteta, kao i postupci u vezi sa zlostavljanjem ili zanemarivanjem deteta. Sudovi se moraju postarati da najbolji interesi deteta budu uzeti u obzir u svim takvim situacijama i odlukama, svedeno da li su one procesne ili suštinske prirode, i moraju dokazati da su to delotvorno učinili...

36. Najbolji interesi deteta moraju biti prioritarno uzeti u obzir prilikom donošenja svih mera za ostvarivanje prava. Izraz ‘moraju biti’ izražava snažnu zakonsku obavezu država-članica i znači da države-članice ne smeju posegnuti za diskrecionim ovlašćenjima kada je reč o tome da li će najbolji interesi deteta biti procenjeni i da li će im biti pridata odgovarajuća težina kao primarnom razlogu u svakoj preduzetoj akciji...

60. Sprečavanje da se razdvoji porodica i očuvanje jedinstva porodice predstavljaju važne komponente sistema zaštite deteta i zasnovane su na pravu utvrđenom u članu 9. stav 1, koji nalaže da 'dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada [...] je takvo razdvajanje neophodno i u najboljem interesu deteta'. Osim toga, dete koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja ima pravo da 'održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja na redovnoj osnovi, osim ako je to u suprotnosti s najboljim interesima deteta' (član 9. stav 3). To se, takođe, proširuje i na lica koja imaju pravo starateljstva, zakonske ili običajne primarne staratelje, usvojitelje i lica s kojima dete ima snažan lični odnos..."

B. Uporednopravni izvori

44. Član 371-4 francuskog Građanskog zakonika utvrđuje da, ako interesi deteta to nalažu, sudija za porodične stvari određuje modalitete odnosa između deteta i svakog drugog lica, svejedno da li je reč o licu koje jeste ili nije u krvnom srodstvu s detetom, a stalno živi s detetom i jednim od njegovih roditelja, učestvuje u obrazovanju deteta, svakodnevnoj brizi o njemu ili obezbeđivanju njegovog smeštaja i izgradio je trajnu emotivnu vezu s detetom.

45. Član 1685. nemačkog Građanskog zakonika utvrđuje da svako lice s kojim dete ima bliske veze može tražiti da mu se prizna pravo na kontakt s detetom ako ima ili je imalo stvarnu odgovornost za dete (socijalni i porodični odnos) i ako to služi najboljem interesu deteta. Po pravilu se polazi od toga da stvarnu odgovornost preuzima lice s kojim dete dugo živi u istom domu, u zajednici.

46. Član 10. britanskog Zakona o deci iz 1989. utvrđuje da pravo na kontakt s detetom može, pre svega, tražiti svaki supružnik (bez obzira na to da li bračna zajednica i dalje traje) u odnosu na koga je to dete član porodice, usvojitelj ili bilo koji srodnik s kojim je dete živelo barem godinu dana neposredno pre podnošenja zahteva; pravo na kontakt može tražiti i svako lice s kojim je dete živelo u periodu koji ne može biti kraći od tri godine.

PRAVO

I. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 8. KONVENCIJE

47. Podnosilac predstavke je naveo da je time što su mu oduzeta roditeljska prava lišen i prava da održava kontakt s kćerkom i da štiti njene interese na sudu. On se pozvao na član 8. Konvencije, koji glasi kako sledi:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

A. Prihvatljivost

48. Evropski sud konstatuje da ova predstavka nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3(a) Konvencije. Osim toga, Evropski sud konstatuje da predstavka nije neprihvatljiva ni po jednom drugom osnovu. Stoga predstavka mora biti proglašena prihvatljivom.

B. Meritum

1. Podnesci stranaka

49. Država je u svom podnesku navela da je testom DNK utvrđeno da podnosilac predstavke nije biološki otac devojčice A. Test je obavljen u skladu sa zakonom propisanim postupkom i ruski sudovi su ga prihvatili kao prihvatljiv i pouzdan dokaz koji predstavlja dovoljan osnov za odluku o ukidanju roditeljskih prava u odnosu na A. Nema razloga da se sumnja u tačnost testiranja DNK.

50. Država je tvrdila da je ukidanje roditeljskih prava u skladu s Konvencijom u slučajevima kada je dokazano da „zakonski” otac deteta nije bio i njegov biološki otac. Saglasno sudskoj praksi Evropskog suda, za poštovanje porodičnog života potrebno je da biološka i društvena stvarnost pretežu nad zakonskom pretpostavkom očinstva (vidi *Kron i drugi protiv Holandije*, 27. oktobar 1994, stav 40, Series A br. 297-C; i *Shofman protiv Rusije*, (Šofman) br. 74826/01, stav 44, 24. novembar 2005). Osim toga, odluka o lišenju podnosioca predstavke roditeljskih prava nad A. imala je osnov u unutrašnjem pravu, konkretno u članu 52. Porodičnog zakonika (vidi stav 40, gore) kojim nije utvrđen rok za pokretanje spora za utvrđivanje očinstva nad detetom.

51. Država je dalje navela da saglasno ruskom unutrašnjem pravu jedino bliski srodnici – roditelji, babe i dede, prababe i pradede, braća i sestre, stričevi, odnosno ujaci i teče, kao i strine, ujne, tetke i braća i sestre od stričeva, ujaka i tetki – imaju pravo da održavaju kontakt s detetom (vidi stav 37, gore). S obzirom na to da su podnosiocu predstavke oduzeta roditeljska prava, on ni po jednom domaćem zakonu nema pravo da održava kontakt s njom. Država je u tom smislu primetila da podnosilac predstavke nikada nije podneo zahtev sudu za donošenje rešenja o održavanju kontakta. U svakom slučaju, s obzirom na sukob koji postoji između podnosioca predstavke i majke devojčice A. ne bi bilo u najboljem interesu deteta da se podnosiocu predstavke odobri pravo na kontakt (s tim u vezi, Država se

pozvala na predmet *Nekvedavicius protiv Nemačke (Nekvedavičijus)*(dec.), br. 46165/99, 19. jun 2003).

52. Država je takođe navela da podnosilac predstavke saglasno unutrašnjem pravu nema procesnu legitimaciju da sudu podnese zahtev da majka devojčice A. bude lišena roditeljskih prava. Rusko unutrašnje pravo utvrđuje da samo roditelj, staratelj, javni tužilac ili socijalne službe mogu podneti zahtev za donošenje takvog sudskog rešenja (vidi stav 38, gore). Stoga je odluka domaćih sudova da se postupak obustavi bila zakonita.

53. Konačno, Država je navela da su se u svim svojim odlukama domaći sudovi uvek rukovodili najboljim interesima devojčice A. Konkretno, sudovi su ustanovili da je u najboljem interesu A. da je vaspitava njena majka.

54. Podnosilac predstavke je ostao pri navodima iznetim u predstavi.

2. Ocena Evropskog suda

55. Evropski sud prvo mora da ispita da li je između podnosioca predstavke i A. postojao odnos koji predstavlja privatni ili porodični život, u smislu člana 8. Konvencije.

56. Evropski sud ponavlja da se pojam „porodičnog života” saglasno članu 8. Konvencije ne svodi samo na odnose zasnovane na braku već može obuhvatiti i druge *de facto* „porodične” veze (vidi *Anayo protiv Nemačke (Anajo)*, br. 20578/07, stav 55, od 21. decembra 2010, uz ostale reference). Postojanje ili nepostojanje „porodičnog života” u smislu člana 8. u suštini je činjenično pitanje koje zavisi od toga da li u praksi stvarno postoje bliske lične veze (vidi *K. i T. protiv Finske* [GC], br. 25702/94, stav 150, ECHR 2001-VII). Iako, po pravilu, kohabitacija može predstavljati preduslov za postojanje takvog odnosa, u izuzetnim slučajevima i drugi činoci mogu poslužiti kao dokaz da je odnos u dovoljnoj meri konstantan da *de facto* stvara „porodične veze” (vidi *Kroon i drugi protiv Holandije (Kron)*, gore navedeno, stav 30).

57. Evropski sud je već ranije utvrdio da odnos između usvojiteljske porodice i usvojenog deteta koji su zajedno živeli više meseci predstavlja porodični život u smislu člana 8. stav 1. uprkos tome što među njima ne postoji biološki odnos. Evropski sud je uzeo u obzir činjenicu da se između usvojiteljske porodice i deteta razvila bliska emotivna veza nalik na vezu kakva postoji između roditelja i dece i da se usvojiteljska porodica u svakom pogledu ponašala onako kako bi se ponašali roditelji deteta (vidi *Moretti i Benedetti protiv Italije*, br. 16318/07, stavovi 49–50, od 27. aprila 2010, i *Kopf i Liberda protiv Austrije*, br. 1598/06, stav 37, od 17. januara 2012).

58. Vraćajući se predmetu koji ima pred sobom, Evropski sud primećuje da je A. rođena za vreme braka podnosioca predstavke sa N. i da je ona upisana u matičnu knjigu rođenja kao njegova kćerka. Ne sumnjajući u svoje očinstvo nad A., podnosilac predstavke ju je vaspitavao i starao se o

njoj više od pet godina. Služba za brigu o deci i psiholozi-veštaci ustanovili su da je između podnosioca predstavke i A. postojala čvrsta emotivna veza (vidi stavove 14. i 15, gore). S obzirom na to da su i podnosilac predstavke i A. više godina bili uvereni da su otac i kćerka, sve dok se konačno nije obelodanilo da podnosilac predstavke nije biološki otac devojčice A, i uzimajući u obzir blisku ličnu vezu između njih dvoje, Evropski sud zaključuje da njihov odnos predstavlja porodični život u smislu člana 8. stav 1. Konvencije.

59. Evropski sud će dalje razmotriti da li je prekršeno poštovanje porodičnog života podnosioca predstavke.

60. Evropski sud primećuje da tamo gde je utvrđeno da postoji porodična veza, Država u načelu mora postupati na način koji je tako planiran da omogućuje da se ta veza održi. Uzajamno uživanje u međusobnom odnosu i društvu roditelja i deteta predstavlja jedan od osnovnih elemenata porodičnog života i sve domaće mere koje onemogućuju to uživanje predstavljaju mešanje u pravo zaštićeno članom 8. Konvencije (vidi, između ostalih pravnih autoriteta, *Monory protiv Rumunije i Mađarske (Monori)*, br. 71099/01, stav 70, 5. april 2005. i *K. i T. protiv Finske*, gore navedeno, stav 150).

61. Pored toga, iako je osnovni cilj člana 8. zaštita pojedinca od proizvoljnih postupaka javnih vlasti, postoje i pozitivne obaveze koje su inherentne delotvornom „poštovanju” porodičnog života. Te obaveze mogu obuhvatiti donošenje mera kojima je cilj osiguranje poštovanja porodičnog života, čak i u sferi odnosa među pojedincima, uključujući uspostavljanje regulatornog okvira mehanizma za presuđivanje i izvršenje kojim se štite prava pojedinca, kao i primenu, tamo gde je to primereno, konkretnih koraka (vidi *Glaser protiv Ujedinjenog Kraljevstva (Glejzer)*, br. 32346/96, stav 63, od 19. septembra 2000).

62. Kada je reč o obavezi Države da primenjuje pozitivne mere, Evropski sud je u više navrata stao na stanovište da član 8. obuhvata pravo roditelja da preduzme mere koje će mu omogućiti da se ponovno ujedini sa svojim detetom, kao i obavezu nacionalnih vlasti da takvu akciju preduzmu. To takođe važi za slučajeve u kojima se sporovi oko kontakta i stalnog boravka u vezi s decom vode između roditelja i/ili drugih članova porodice deteta (vidi *Manic protiv Litvanije*, br. 46600/11, stav 101, od 13. januara 2015, uz dodatne reference).

63. I u kontekstu negativnih i u kontekstu pozitivnih obaveza, mora se voditi računa o pravičnoj ravnoteži koju valja uspostaviti između konkurentnih interesa pojedinca i zajednice u celini; i u jednom i u drugom kontekstu Država uživa izvesno unutrašnje polje slobodne procene (vidi *Glaser*, gore navedeno, stav 63). Član 8. zahteva da domaće vlasti uspostave pravičnu ravnotežu između interesa deteta i interesa roditelja i da, u tom uravnoteživanju i odmeravanju, primarnu važnost pridaju najboljim interesima deteta koji, zavisno od svoje prirode i težine, mogu pretegnuti

nad interesima roditelja (vidi *Sahin protiv Nemačke* [GC], br. 30943/96, stav 66, ECHR 2003-VIII, i *Plaza protiv Poljske*, br. 18830/07, stav 71, od 25. januara 2011).

64. U ovom konkretnom predmetu, podnosilac predstavke je lišen očinstva nad A. i njegovo ime kao ime oca A. je izbrisano iz matične knjige rođenih, nakon što je utvrđeno da on nije njen biološki otac. Usled toga podnosilac predstavke je izgubio sva roditeljska prava u odnosu na A., uključujući pravo na kontakt. Zaista, Porodični zakonik utvrđuje da samo roditelji, babe i dede, braće, sestre i ostali srodnici imaju pravo na održavanje kontakta s detetom (vidi stavove od 35. do 37, gore). Kako je Država potvrdila, podnosilac predstavke, saglasno unutrašnjem pravu, nema pravo na održavanje kontakta sa A. zato što se on više ne smatra njenim roditeljem niti nekim drugim srodnikom. U takvim okolnostima, Evropski sud smatra da bi zahtev sudu za izdavanje rešenja o održavanju kontakta bio sigurno odbačen na temelju postojećeg unutrašnjeg prava.

65. Evropski sud je zabrinut zbog nefleksibilnosti odredaba ruskog zakonodavstva kada je reč o pravima na kontakt. Rusko zakonodavstvo utvrđuje iscrpan spisak lica koja imaju pravo na održavanje kontakta s detetom, ali ne ostavlja prostor ni za jedan izuzetak kako bi se uzelo u obzir mnoštvo različitih porodičnih situacija i najbolji interesi deteta. Usled toga, lice koje, poput ovog podnosioca predstavke, nije u srodstvu s detetom, ali je o detetu dugo vodilo brigu i uspostavilo čvrstu ličnu vezu s njim ne može steći pravo na kontakt ni pod kakvim okolnostima i bez obzira na najbolje interese deteta. Država nije navela nijedan razlog zbog koga bi bilo „neophodno u demokratskom društvu” da se uspostavi tako nefleksibilan spisak lica koja imaju pravo na održavanje kontakta s detetom, a da se pritom ne ostavi prostor ni za jedan izuzetak u pogledu primene te odredbe kako bi se uzeli u obzir najbolji interesi deteta i konkretne okolnosti svakog pojedinačnog slučaja.

66. Evropski sud nije uveren da se najbolji interesi deteta u sferi prava na kontakt mogu istinski utvrditi opštom pravnom pretpostavkom. S obzirom na mnoštvo najrazličitijih mogućih porodičnih situacija o kojima bi se u ovakvim slučajevima moglo raditi, Evropski sud smatra da uspostavljanje pravične ravnoteže između prava svih lica kojih se određena situacija tiče zahteva da se ispituju konkretne okolnosti svakog pojedinačnog slučaja (vidi, *mutatis mutandis*, *Schneider protiv Nemačke (Šnajder)*, br. 17080/07, stav 100, od 15. septembra 2011). Prema tome, član 8. Konvencije može se tumačiti kao član koji visokim stranama ugovornicama nameće obavezu da ispituju svaki pojedinačni slučaj kako bi utvrdili da li je u najboljem interesu deteta da održava kontakt s licem koje je dovoljno dugo vodilo brigu o njemu, bez obzira na to da li je s tim licem u biološkom srodstvu ili nije. Time što je podnosiocu predstavke uskratila pravo na održavanje kontakta sa A., a da uopšte nije ispitala da li bi takav kontakt bio u najboljem interesu A., Rusija nije ispunila navedenu obavezu.

67. Evropski sud primećuje da je, usled dejstva unutrašnjeg prava, podnosilac predstavke bio u potpunosti i automatski isključen iz života A. nakon što je lišen roditeljskih prava. Međutim, Evropski sud smatra da lice koje je neko vreme podizalo dete kao svoje ne sme biti u potpunosti isključeno iz života tog deteta nakon što se otkrije da to lice nije biološki otac deteta, osim ako za to postoje relevantni razlozi koji su u vezi s najboljim interesom deteta. U ovom slučaju nije predložen nijedan takav razlog. Nikada niko nije sugerisao da bi kontakt s podnosiocem predstavke bio poguban po razvoj devojčice A. Naprotiv, i služba za brigu o deci i psiholozi-veštaci ustanovili su da između podnosioca predstavke i A. postoji snažna uzajamna povezanost i da je podnosilac predstavke valjano vodio brigu o detetu (vidi stavove 14. i 15, gore).

68. S obzirom na sve što je prethodno navedeno, Evropski sud zaključuje da vlasti nisu ispunile svoju obavezu da pruže mogućnost da se održe porodične veze između podnosioca predstavke i devojčice A. Potpuno i automatsko isključenje podnosioca predstavke iz života devojčice A. pošto mu je uskraćeno pravo na roditeljstvo usled nefleksibilnosti unutrašnjih pravnih odredaba – posebno uskraćivanje prava na kontakt, a da se nisu uzeli u obzir najbolji interesi A. – stoga je predstavljalo nepoštovanje porodičnog života podnosioca predstavke.

Sa svih navedenih razloga, u datom predmetu bio je prekršen član 8. Konvencije.

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 6. STAV 1. I ČLANA 13. KONVENCIJE

69. Podnosilac predstavke se požalio na obustavu sudskog postupka po njegovom zahtevu za donošenje rešenja o stalnom boravku deteta i rešenja kojim bi majka devojčice A. bila lišena roditeljskih prava. On se takođe požalio zbog toga što nije bio obavešten o žalbenom ročištu od 27. februara 2013. Pritom se pozvao na član 6. stav 1. i član 13. Konvencije, koji glase kako sledi:

Član 6. stav 1.

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama..., ima pravo na pravičnu... raspravu... pred sudom...”

Član 13.

„Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u [ovoj] Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira (na to) jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.”

70. Država je u podnesku navela da podnosilac predstavke nije uložio kasacionu žalbu Vrhovnom sudu Ruske Federacije na odluku okružnog suda Oktjabrskog okruga od 16. januara 2013. i na potonju odluku po žalbi i

kasacionu odluku od 27. februara, odnosno 31. maja 2013. Isto tako, podnosilac predstavke nije podneo vanredni pravni lek za nadzornu reviziju protiv presude Kolegijumu Vrhovnog suda. Prema tome, podnosilac predstavke nije iscrpeo sve domaće pravne lekove.

71. Država je dalje navela da podnosilac predstavke saglasno unutrašnjem pravu nema procesnu legitimaciju da se obrati sudu tražeći donošenje rešenja kojim bi majka devojčice A. bila lišena roditeljskih prava (vidi stav 38, gore), niti rešenja kojim bi bio određen stalni boravak deteta. Odluka domaćih sudova da obustave te postupke bila je, prema tome, zakonita. Osim toga, domaći sudovi su prethodne zahteve podnosioca predstavke za donošenje rešenja o stalnom boravku deteta ispitivali sa stanovišta merituma predmeta. Osim toga, podnosilac predstavke je bio propisno obavešten o ročištu zakazanom za 27. februar 2013.

72. Podnosilac predstavke je ostao pri svojim navodima.

73. Evropski sud smatra da je primedba Države u vezi s tim što navodno nisu iscrpljeni unutrašnji pravni lekovi tesno povezana s pritužbama koje je podnosilac predstavke podneo po osnovu člana 6. stav 1. i člana 13. Konvencije i da stoga moraju biti razmotrene spojeno u pogledu merituma. Evropski sud smatra da pritužbe moraju biti proglašene prihvatljivima i staje na stanovište, u svetlosti svog gore navedenog zaključka po osnovu člana 8, da nije neophodno da odvojeno razmatra pritužbe podnosioca predstavke po osnovu člana 6. stav 1. i člana 13. Konvencije.

III. PRIMENA ČLANA 41. KONVENCIJE

74. Član 41. Konvencije glasi kako sledi:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

75. Podnosilac predstavke nije podneo zahtev za pravično zadovoljenje. Saglasno tome, Evropski sud zaključuje da nije potrebno da mu dosudi bilo kakav iznos po tom osnovu.

SA SVIH NAVEDENIH RAZLOGA, EVROPSKI SUD, JEDNOGLASNO,

1. *Priključuje* raspravi o meritumu primedbu Države u vezi s tim što navodno nisu iscrpljeni svi unutrašnji pravni lekovi;
2. *Proglašava* predstavku prihvatljivom;
3. *Zaključuje* da je bio prekršen član 8. Konvencije;

4. *Zaključuje* da nema potrebe razmatrati pritužbe po osnovu člana 6. stav 1. i člana 13. Konvencije, niti, shodno tome, gore pomenutu prethodnu primedbu Države.

Sačinjeno na engleskom jeziku, uz pismeno obaveštenje strankama 16. jula 2015, saglasno Pravilu 77. stavovi 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren Nielsen
Sekretar

Isabelle Berro
Predsednica

© **Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015.**

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud, niti Sud snosi bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Prevod može biti preuzet iz baze podataka predmeta Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz kakve druge baze podataka sa kojom je Sud podelio ovaj prevod. Tekst može biti preštampan u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se tačno naznači puni naziv predmeta, uz gore navedeno obaveštenje o autorskom pravu i uz pozivanje na Fiducijarni fond za ljudska prava Saveta Evrope. Ako nameravate da bilo koji deo ovog prevoda iskoristite u komercijalne svrhe, molimo vas da se prethodno obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015.**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2015.**

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.